

Opravdová a falešná sláva v rozpravách Fridricha Velikého o hanopisech a posměváčcích

Jan Koumar

*Fakulta humanitních studií
Univerzita Karlova v Praze
Pátkova 2137, 182 00 Praha 8
jan.koumar@gmail.com*

Tento text se zabývá rozbořením pojmu sláva, jak je k nalezení ve filosofických pracích pruského krále Fridricha Velikého (1712–1786), jmenovitě pak v *Rozpravě o posměváčcích* (*Discours sur les satiriques*) a *Rozpravě o hanopisech* (*Discours sur les libelles*) z roku 1759. Fridrich v obou pracích odlišuje falešnou a opravdovou slávu, přičemž falešná sláva je pouhou pozorností davů bez hlubší podstaty, jde o slávu celebrit. Fridrich ji popisuje jako slávu Herostratovu, výjimečně pro ni používá slovo *célébrité*. Pravá sláva je pak popisována slovem *gloire* a jde o etickou kategorii, o slávu, která je motorem činnosti velkých lidí a jejímž soudcem bude historie. Obě slávy jsou sice v obou rozpravách cílem pisatelů satiry a hanopisů, avšak ti místo pravé slávy dosahují pouze známosti svého jména, pouhé pozornosti davů. Satira a hanopisy jsou v rozpravách odsouzeny proto, že nedosahují pravé slávy, o kterou by měly usilovat, ale pouze slávy falešné, jež je však eticky bezcenná.

Klíčová slova: sláva, Fridrich Veliký, hanopisy, filosofie osvícenství, satira

Úvod

Slavní lidé, tedy jedinci obecně známí a uznávaní pro své dovednosti či úspěchy, jsou nepochybně ti, kteří se nejčastěji setkávají se satirou.

Posměšky a parodie se totiž mnohem snadněji cílí na osoby známé, u nichž i každodenní – u ostatních lidí obvykle nepovšimnutá – selhání působí významně a jejichž chování či rysy lze snadno napodobit. Satiru lze sice definovat jako ostrou kritiku prostřednictvím nadsázky nebo parodie¹, je však významné, že satirik či posměváček svá díla může psát „se smyslem pro morální poslání a pro veřejný zájem“². Není tomu tak však vždy, někdy se satirik morálkou a veřejným zájmem může pouze ohánět, satira má proto mnoho podob. Iuvenalovy satiry tak tónem jednou ironickým, jindy zuřivým kritizovaly autorovy současníky, významné Římány druhého století našeho letopočtu.³ Satira však také může mít podobu jinotajného zobrazení skutečnosti, jako je tomu ve Swiftových *Gulliverových cestách*. Někdy satira představuje obyčejnou zábavu, ovšem jindy připomíná pomluvu. Posměváčky či satiriky tak lze vidět jako umělce, barometr politické svobody, ale též jako obyčejné pomlouvače.

Právě o pomlouvačných hanopisech a satiricích napsal v polovině 18. století dvě filosofické rozpravy král Fridrich II. Veliký (1712–1786), který se jejich cílem sám stával často, nejen pro svou vládu, ale i pro své literární dílo.⁴ Tento *roi philosophe*, autor slavného tvrzení, že král má být prvním služebníkem svého státu, navíc sám vytvořil ovzduší, které německý historik Friedrich Meinecke vnímal jako vleklý zápas mezi filosofickými pohnutkami (*ethos*) a pragmatickými, hrubými politickými silami (*kratos*),⁵ není proto divu, že se mu – jako reprezentantovi tohoto rozporu, a navíc člověku nepochybně slavnému – satira věnovala s obzvláštním zápalem. I když ve zmíněných dvou rozpravách Fridrich Veliký nepsal o vlastní proslulosti, jeho rozlišení slávy opravdové a slávy falešné se úzce váže k podstatě hanopisů a satiry, která nejen proti němu vznikala. Cílem tohoto textu je proto analýza pojmu sláva, který Fridrich zavádí ve své *Rozpravě o posměváčcích* (*Discours sur les satiriques*)

1 *Nové Universum. Všeobecná encyklopedie A–Ž* (2003, s. 984).

2 Quintero (2007, s. 1).

3 Viz Iuvenalis (1972).

4 K debatě o politické i morální povaze hanopisů a satiry v 18. století více viz. Kapp, V. (1984): „Satire et injure au XVIIIe siècle: le conflit entre la morale et la politique dans le débat sur les libelles.“ *Cahiers de l'Association internationale des études francaises* 1984 (36): 155–165.

5 Meinecke (1924, s. 1–20).

a v *Rozpravě o hanopisech (Discours sur les libelles)* jako pojem etický a jehož dvě podoby slouží k rozlišení činů morálních a nemorálních.

Filosofii Fridricha Velikého byla zatím vzhledem k jeho nepřehlédnutelné osobnosti věnovaná relativně malá pozornost,⁶ známá jsou především díla spadající do filosofie politické⁷ a vojenství⁸, zatímco jeho díla etická jsou často posuzována jen v zrcadle jeho osobnosti, s níž právě neladí. „Filosof ze Sanssouci“ totiž k jiným zásadám vyzýval a jinak jednal,⁹ jeho dílo proto bylo historiky zatraceno jako rozporuplné, plagiátorské¹⁰ a jeho význam byl snížen na pouhé vytvoření atmosféry svobody, v níž mohl pracovat Kant.¹¹ Chceme-li tedy v jeho dvou rozpravách zkoumat představu pravé a falešné slávy, jsou nutné některé předběžné metodické kroky. Oxfordský badatel Avi Lifschitz dochází vzhledem k velikosti autorovy osobnosti a četnosti jeho biografii ke třem: 1. Číst Fridrichovy filosofické spisy bez ohledu na to, jak se shodují či neshodují s politickými a vojenskými činy svého autora. 2. Číst je v jejich kulturním kontextu. 3. Číst je bez psychologizování o motivech autora, jako může být např. snaha o pozdní upřímnost, přetvářka atd.¹² Teprve při takovém přístupu

6 Z četných biografii o Fridrichovi viz např. Blanning (2015), česky pak Stellner (1998) či v němčině Bringmann, W. (2006): *Friedrich der Große. Ein Porträt*. Herbert Utz Verlag, München. Co se Fridrichovy filosofie týče, za pozornost stojí především Lifschitz (2021) a Lifschitz, A. (2016): „Adrastus versus Diogenes: Frederick the Great and Jean-Jacques Rousseau on Self-Love.“ In *Engaging with Rousseau: Reaction and Interpretation from the Eighteenth Century to the Present*, ed. A. Lifschitz, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, s. 17–32. Dále však i rozbor Fridrichovy filosofie vztahující se k debatě o osvícenství: Kraus, H. Ch. (2017): *Der Wendepunkt des philosophen von Sanssouci*. Duncker & Humblot, München, či též Hilliard, K. (2021): „Neology vs. Radical Enlightenment: Gotthilf Samuel Steinbart, Jakob Mauvillon, and Frederick the Great's Essai sur l'Amour-propre envisagé comme Principe de Morale (1770).“ *Publications of the English Goethe Society* 90 (2): 91–166.

7 Například Fridrichovy *Dějiny sedmileté války (Histoire de la guerre de sept ans)* viz OFG (svazek 4, s. 5–264).

8 Například Fridrich II. Veliký (1940), dále např. *Obecné zásady války (Les principes généraux de la guerre)*. OFG (svazek 28, s. 1–108).

9 V *Antimachiavellu* se například vyslovil proti napadnutí jiných států, sám však jen o pár let později obsadil Slezsko. Opačný názor měl sice na Fridricha Jan Mertl, který Fridricha viděl v sepětí politické teorie a praxe (Mertl, 1940). Vzhledem k válečnému datu vydání textu lze ovšem pochybovat o tom, že to myslel vážně.

10 Stellner (1998, s. 486). Stellner si též myslí, že králův písemný odkaz představuje velký problém, neboť vytrhává citáty z kontextu a je plný rozporů (Tamtéž, s. 488).

11 To si myslí např. Röd (2020, s. 379). Ke skutečnému vztahu Kanta k Fridrichovi viz např. Callar, G. (1993): „Kant's Judgment on Frederick's Enlightened Absolutism.“ *History of Political Thought* 14 (1): 103–132.

12 Lifschitz (2021a, s. xvi–xvii).

se totiž Fridrichovo filosofické dílo otevře a odhalí inovativní a unikátní témata. Král se sice bránil vytváření filosofických systémů¹³ a žádný ucelený tudíž nevytvořil, jeho záběr byl však velmi široký. Věnoval se výchově a etice (např. *Dialog o morálce pro potřeby mladé šlechty* (*Dialogue de morale a l'usage de la jeune noblesse*) z roku 1770), navázal na Rousseauův pojem *amour-propre* a v roce 1770 jej použil jako možný hlavní princip morálky (*Esej o sebelásce jako morálním principu* (*Essai sur l'amour-propre envisagé comme principe de morale*))¹⁴, psal recenze na aktuálně vydané knihy (např. Holbachův *Système de la nature*) a vedl obsáhlou korespondenci s Voltairem a dalšími filosofy, matematiky i básníky.

I když byl Fridrich král osvěcenský a jeho mladším současníkem byl Kant¹⁵, který dva roky před královou smrtí osvěcenství popsal jako dobu vykročení z neschopnosti používat vlastní rozum samostatně, bez vedení někoho jiného,¹⁶ Fridrich sám se k filosofické debatě svých současníků připojoval jen málo. V politické filosofii hledal legitimizaci královského úřadu ve společenské smlouvě,¹⁷ kromě zmíněného Voltaira, Rousseaua a obdivu k racionalistické filosofii Christiana Wolfa¹⁸ však navazoval především na helénistickou filosofii, z níž měl v oblíbě především stoicismus. V jeho díle tak lze identifikovat jako zdroje především *Hovory k sobě* Marka Aurelia, Ciceronovy *Tuskulské hovory* či Senekovy *Dopisy Luciliovi*. Přesto však ve své soukromé knihovně v zámku v Sanssouci měl i práce filosofů své doby či výtisk slavné *Encyklopedie*.

13 „Vášnivý sklon filosofů tvořit systémy ohrožoval odedávna lidské myšlení.“ Fridrich II. Veliký (1940, s. 140).

14 I když i v *Eseji o sebelásce* Fridrich Veliký pojem slávy, marnivosti a pýchy tematizuje (viz závěr této práce), vzhledem ke zcela odlišnému zaměření eseje i faktu, že jde o dílo o jedenáct let mladší než obě diskutované rozpravy, zde rozbor a odlišnosti Rousseauova a Fridrichova pojmu *amour-propre* neprovádím. Více k němu viz např. Lifschitz, A. (2016): „Adrastus versus Diogenes: Frederick the Great and Jean-Jacques Rousseau on Self-Love.“ In *Engaging with Rousseau: Reaction and Interpretation from the Eighteenth Century to the Present*, ed. A. Lifschitz, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, s. 17–32.

15 Kant byl nicméně skeptický ke králům filosofům, neboť „vlastnění moci nevyhnutelně kazí svobodný úsudek rozumu“. (Kant 2013, s. 131).

16 Kant (2013a, s. 148).

17 Lifschitz (2021, s. xix).

18 Ke vztahu Fridricha k Wolfově filosofii viz Droysen, H. (1910): „Friedrich Wilhelm I., Friedrich der Grosse und der Philosoph Christoph Wolff.“ *Forschungen zur Brandenburgischen und Preußischen Geschichte* 1910 (23): 1–34.

V té encyklopedisté slávu, kterou Fridrich v obou výše zmíněných rozpravách tematizoval, spojovali s úctou a obdivem, rozlišovali však mezi slávou ve smyslu proslulosti (*célébrité*) a slávou ve smyslu morální hodnoty (*gloire*).¹⁹ Tam, kde proslulost je založena na něčem, co masy považují za ohromující či mimořádné, sláva ve smyslu morální hodnoty povznáší nad síly přírody. Jelikož je sláva vždy založena na mínění či názoru, v závislosti na tom, zda je takový názor správný či nesprávný, encyklopedie odlišuje pravou a falešnou slávu. Falešná sláva se zakládá na iluzi čehosi mimořádného, jde o slávu blahobytu, který dává Štěstěna, může mít ale těž podobu vojenských vítězství, které ač nejsou ničím jiným než masakrem, dávají vítězi aureolu čehosi neobyčejného. I pravá sláva má dva druhy, jedna je založena na příjemnosti dané věci, druhá na užitečnosti. Má však za předmět užitečné, čestné a spravedlivé, spočívá v úsilí, talentu nebo ctnosti zaměřené na štěstí lidí.²⁰

Tuto encyklopedickou definici Fridrich pravděpodobně znal, i když sám se k pravé a falešné slávě postavil jinak. Obě jeho rozpravy vznikly v roce 1759. Pojmeme-li je jako tematický celek, pak v něm Fridrich postupoval od obecných úvah k ilustraci na fiktivní realitě. Nejprve pojednal o satíře a jejích autorech v *Rozpravě o posměváčcích* v březnu 1759. Probraná témata i vlastní závěry pak ukázal na příkladu rozhovoru s hanopiscem, tuto práci vydal o dva měsíce později, v květnu 1759, pod názvem *Rozprava o hanopisech*.²¹ Nemělo jít o první ani poslední odkaz k pamfletům, které o něm kolovaly po celé Evropě, v *Dějínách sedmileté války* se o pět let později znovu vyjadřoval k urážlivému stylu spisů, jejichž vydávání podporovala rakouská kancelář a říšský sněm v Řezně.²² Avšak v rozpravách Fridrich k rozboru satiry a hanopisů použil pojem slávy jako etické měřítko.

Rozprava o posměváčcích (*Discours sur les satiriques*)

Ve starší z obou rozprav Fridrich slávu (*la gloire*) jmenuje za klíč jak k pochopení posměváčků, tak těch, na něž jejich satira míří. Velké

¹⁹ Marmontel (1757, s. 716).

²⁰ Tamtéž, s. 718.

²¹ OFG (svazek 9, s. IV–V).

²² Tamtéž, svazek 4, s. 205. Rakouskou kanceláří Fridrich myslí Geheime Haus-, Hof- und Staatskanzlei.

osobnosti (v rozpravě především panovníci) mají slávu dostávat jako odměnu za namáhavou práci, ale i jako povzbuzení k dalším činům, protože za vše zodpovídají, na vše musí myslet a všemu předcházet, což nutně vzbuzuje pocity únavy a touhu po „filosofickém odpočinku v soukromém životě“.²³ Sláva tak má být motorem jejich činnosti. Touhu po ní Fridrich nalézá v pozadí všech velkých činů:

„Láska k opravdové slávě (*l'amour de la vraie gloire*) je principem hrdinských činů a všeho užitečného, co bylo na světě vykonáno. Proč se člověk zabíjí ve službě vlasti, když ne proto, aby si vysloužil uznání těch, kdo ho přežijí? Proč pracují spisovatelé a umělci, ne-li proto, aby si získali potlesk, aby se proslavili, aby dosáhli nesmrtelnosti?“²⁴

Jak však dále z textu vysvítá, sláva jednoho u druhého vyvolává vášně. Ty mohou podle Fridricha vést ke dvěma extrémním cestám, jimiž se dotýčný snaží je kompenzovat. Jde jednak o lichocení, a jednak o satirické zesměšnění. Proti pochlebníkům se Fridrich již vyjádřil o téměř dvacet let dříve v *Antimachiavellu* (1841), kde je považoval za lidi bez ctnosti, kteří svou činností ještě rozmnožují existující neřesti panovníků.²⁵ V první z probíraných rozprav je však staví do kontrastu k posměváčkům, jde totiž podle něj o dva protikladné extrémy. Tam, kde lichotník škodí tím, že chválením činů neřestných povzbuzuje k zaslepenosti, posměváček očerňuje a zpochybňuje zásluhy a ctnost. Mechanismus obojího je stejný: jde o přehánění, v jednom případě v touze mít ze slavnějšího vlastní prospěch, v druhém pak v touze jej ponížít a sám si tak připadat povýšenější.²⁶ Zveličení je u posměváčků písíciích pamflety pochopitelně účelové, snaží se vzbudit dojem, že celý vesmír je v nebezpečí, v realitě jde ale pouze o „psa štěkajícího na Měsíc“.²⁷ Fridrich nicméně přichází s pozoruhodným důvodem, proč ke zveličování dochází. Zatímco v minulosti totiž pochlebování i zesměšňování platilo osobám krutým, hod-

23 Tamtéž, svazek 9, s. 56.

24 Tamtéž, s. 57. Překladačem všech citací z Fridrichových rozprav je autor této práce.

25 Viz Fridrich II. Veliký (1940, s. 160–162), totéž pak v originále OFG (svazek 8, s. 161–163).

26 OFG (svazek 9, s. 50 a znovu pak 51).

27 Tamtéž, s. 51.

ným nenávisti, které Fridrich pojmenovává jako zrůdy (*les monstres*)²⁸, ve své současnosti nachází lidi stejného vzdělání, víceméně stejného zevnějšku a zhruba stejně vychované ke zdvořilosti a slušnosti.²⁹ To zhlazuje extrémny, objevuje se tak nejen méně mimořádných géniů, ale i méně zrůd, které se hnuší světu: satirici si je proto svým zveličováním prý vytváří. Právě proto, že tedy v dané době není žádný Nero, je k němu každý panovník přirovnán. I když následně samotné pisatele satiry obviní z averze k zásluhám jiných a ze zoufalosti³⁰, nejsou v tom nijak mimo průměr, navíc je neobviňuje ze závisti, tu přičítá pouze jejich mecenášům. Pokud tedy Fridrich považoval za platnou Aristotelovu představu, že závidí ti, jimž jsou určití lidé rovni nebo se jim alespoň rovni zdají být, a že předmětem závisti jsou všechny činy nebo statky, v nichž lidé hledají slávu³¹, pak činy, v nichž hledají slávu satirici, se od činů předmětů jejich kritiky musí lišit.

Satira, ke které se Fridrich obrací, totiž nemá na mysli veřejný zájem a nejde o pouhou legraci. Jde o hrubé pomluvy, které poukazují na nedokonalost výše postavených – u nichž se vyžaduje dokonalost. Útoky jsou zacíleny vždy právě na to, co je základem práce daného člověka. Finančnímu kontrolorovi tak Fridrichův hanopisec připisuje, že je lupič, povahově tvrdý a neústupný, protože takového jej poznávají neplatiči. Ministr války je obžalován z neschopnosti udržet hroící se armádu a pevnosti, protože tak se ukazuje jeho neschopnost. Státní ministr pak má být zcela neinformovaný v oboru, který řídí, jeho podřízení na něj pracují a on je za to nikdy neodmění. Vládce je zase lakomec, který se nikdy neodvděčuje za zásluhy.³² Stereotypní obžalování z nedostatečnosti právě v tom, co je pro daný terč pomluv základní, není potřeba

28 Mezi ně počítá jednak Nera a Caligulu, ale i mladší příklady. Jde o francouzské krále z dynastie Valois: bezskrupulózního Ludvíka XI. (1432–1483) a vražděním hugenotů za bartolomějské noci proslulého Karla IX. (1550–1574), dále za nelitostného krutovládce považovaného španělského krále Filipa II. (1527–1598) či borgiovského papeže Alexandra VI. (1431–1503), proslulého nevázaným životem, nepotismem a vražděním politických odpůrců. Je ovšem zajímavé, že v případě těchto mužů se Fridrich sám stává pamfletistou: hodnocení strašlivých činů Alexandra VI. totiž ze značné části vznikalo na základě nepodložených pověstí, stejně tak hodnocení Karla IX. jako zrůdy je založené spíše na pamfletech než na reálné historii.

29 OFG (svazek 9, s. 50).

30 Tamtéž, s. 52–53.

31 Aristotelés (2010, s 118–119, 1387b–1388a).

32 OFG (svazek 9, s. 51–52).

dokazovat, neboť „nevzdělaný svět, který má sklon věřit spíše zlu než dobru, lačně přijímá špatné dojmy“.³³

Pisatele satiry Fridrich obviňuje, že nepracují pro sebe, ale jsou najatí jinými,³⁴ jejich ctížádostí je ale sláva. Jde však o slávu falešnou, neboť není založena na reálném podkladě. Právě proto, že ve Fridrichově současnosti má být většina lidí průměrných, trpí každý pocitem, že dosáhne na úspěchy ostatních, a dokonce je předčí. Falešná sláva se tudíž liší od té pravé. Z ní neubírá, naopak vytváří alternativní kategorii. Co Fridrich nezmiňuje, je fakt, že falešnou slávu posměváčci dodávají i terčům svého posměchu, lidem, kteří již pravou slávu mají, a proto poutají jejich pozornost. Satira je ovšem činí slavnějšími ve smyslu „každá pozornost je dobrá“, ze strany satirou pomlouvaných osobností proto nejde o slávu chtěnou. Falešná sláva je pouhou pozorností, kterou čtenáři následně věnují zesměšňované osobě. Posměváček nepochybně očerňuje, z činů jistě nedokonalých, ale konaných s vizí obecného blaha, dělá činy sobecké a uboze přízemní. Avšak očerněním přitahuje k osobě vládce (Fridrich se totiž v kritice satiry nepochybně vyjadřuje především k posměškům mířeným na něj samotného) pozornost jiného typu. Naleznou se tací, pro něž morálnost daného činu je tvořena jeho skandálností, pro něž drzost je hodnotnou a sama nevšednost je hodna pozornosti. To je podle Fridricha důvod, proč satirik svá díla píše, přitahuje pozornost na sebe, riskuje svůj život či svobodu, nikoliv aby napravil, co považuje za nemorální, ale aby si ukousl z pozornosti a slávy, kterou závidí. Avšak – co již Fridrich neříká – posměváček tím zároveň nechtěně stejný typ pozornosti přitahuje na objekt svého zájmu. Zesměšní-li tedy Voltaire Fridricha jako homosexuála odsouzeného hrát pouze pasivní roli, neboť jej pohlavní choroby zbavily schopnosti erekce,³⁵ přitahuje tím ke králi pozornost jiných homosexuálů, což mu – v případě, že obvinění bylo pravdivé – přináší prospěch: více známosti.³⁶ Jenže o tento typ slávy,

33 Tamtéž, s. 53.

34 Tamtéž, s. 50.

35 Což Voltaire skutečně rád tvrdil. Ke sporu panovníka s Voltairem i zmíněnému zesměšnění krále ve Voltairových pamětech viz Stellner (1998, s. 246–250).

36 K Fridrichově homosexualitě blíže viz Např. Shoober, J. (2021): „Frederick the Great's Sexuality – New Avenues of Approaches.“ *History in the Making* 2021 (8): 1–18. Dále Blanning (2015, s. 51 a 445).

o pouhou pozornost či strach králi nejde. Jeho cílem je pravá sláva, vedle níž tato falešná nemá etickou hodnotu.

Z první Fridrichovy rozpravy tak lze odvodit, že falešná sláva – vlastně pouhá pozornost davů – není ničím, o co by velký člověk měl stát. Postrádá etický rozměr. Slávou ve smyslu pozornosti mají tudíž velcí pohrdat, sama totiž nepřináší trvalou velikost, ale pouze přechodnou pozornost. Posměváček nestojí o hlubší uznání a pravděpodobně povahu pravé slávy nechápe, nebo je pro něj příliš náročná. Posměváček porušuje mravní normy – Hegelovo *Sittlichkeit*³⁷, tedy zvykovou morálku či sociálně vymáhanou konformitu³⁸ – avšak ne proto, že jeho osobní morální přesvědčení – Hegelovo *Moralität*³⁹, tedy subjektivní svědomí jedince – jej nutí jednat lépe, proti většině, která páchá nepravostí⁴⁰. Porušením norem vytváří alternativní slávu, jež je ale pochybná. Nedaří se mu tedy skutečně ukrojit ze slávy druhého. Sám sebe v tom klame, dostává totiž jen odlesk skutečné slávy, přechodnou pozornost, kterou je nutné neustále udržovat, neboť visí ve vzduchu a neobsahuje nic (skutečně) pozoruhodného.

Z *Rozpravy o posměváčcích* tedy vyplývá, že v pravé a falešné slávě jde podobně jako u encyklopedistů o rozdíl mezi *gloire* a *célébrité* či dokonce *notoriété*, tedy o slávu ve smyslu proslulosti, renomé či obecné známosti (*célébrité*, *notoriété*) a slávu ve smyslu morální hodnoty, krásy či působivosti (*gloire*). Avšak základem, na němž tyto dva typy slávy staví, pro Fridricha není názor. Mít slávu ve smyslu *notoriété*, tedy pouhou známost svého jména, navíc s možnými negativními konotacemi, může mít i zločinec (v jeho případě je jeho jméno proslulé negativně). Mít slávu ve smyslu *gloire* však zdaleka není tak jednoduché, i když se jí lze dožadovat či ji proklamovat. Fridrich sice v celé *Rozpravě o satiricích* důsledně používá pouze slovo *gloire*, o tu však satirici mohou usilovat jen stěží. Jim připisuje slávu antického Herostrata, který ve 4. století před. n.

³⁷ Hegel (1991, s. 404).

³⁸ Pojmy jsou zde problematické. Ricoeur (2016, s. 188) naopak normy s donucovacím účinkem nazývá morálkou a etiku nazývá zaměřením dovršeného života. J. Sokol (2016, s. 70) zase kromě těchto dvou vrstev (zvykového mravu a individuální morálky), jmenuje třetí vrstvu, etiku, tedy hledání nejen dobrého, ale nejlepšího.

³⁹ Hegel (1991, s. 404).

⁴⁰ Exodus 23.2. Vlastní svědomí se totiž v morálce jeví jako vyšší autorita, než je společná norma jednání. Viz Sokol (2016, s. 71)).

I. vypálil Artemidin chrám v Efesu jen proto, aby v souvislosti s hrůznou nesmyslností činu jeho jméno žilo navěky. Špatná sláva, Herostratova, je tedy slávou vraha, který svůj čin spáchal, aby o něm psal denní tisk⁴¹, jde o neblahou proslulost, o falešnou ctízádnost.

Pokud tedy falešná sláva leží v pouhé známosti jména člověka, v jeho přítomnosti v paměti, která nebere v potaz způsoby, jakými se do ní dostal, ani důvody, pro něž v ní je, pak je otázkou, kdo je arbitrem pravé slávy. Podle Fridricha je to historie,⁴² která podrobuje člověka podobnému soudu, jaký malovali na zdi svých hrobů staří Egypťané. Potomstvo má totiž podle něj soudit nestranně, nemá důvod k soupeření ani lichotkám, a hlavně jej již neovlivňují ani pochvalné řeči ani hanobící satira. Významná tak není světská sláva, ale sláva posmrtná. Potomstvo ji přisuzuje pouze postavám skutečně velkým, ukazuje „člověka zbaveného všech ozdob a toho marnivého převleku, který jej maskoval“.⁴³ Činy mají být konány s ohledem na ni, nikoliv na soud současnosti.⁴⁴

V tom se ovšem Fridrich odchyluje od stoického ideálu, kterého si vysoce cenil. Zatímco se totiž jeho filosofičtí přátelé Voltaire a d'Alembert soustředili kolem modernějších filosofických koncepcí⁴⁵, inspirací pruského krále byl především Marcus Aurelius, jehož *Hovory k sobě* mívával na pracovním stole trvale otevřené a k jehož osudu vládcе filosofa se rád připodobňoval.⁴⁶ Avšak Marcus Aurelius měl k posmrtné slávě stejné pohrdání, jaké pociťoval k chvále obecně:

„A dejme tomu, že by i ti, kteří budou na tebe vzpomínat,
byli nesmrtelní, a že by i tvá památka byla nesmrtelná: co ti

---

41 Za připomenutí zde stojí v psychologii známý Herostatův syndrom, tedy snaha vejít ve společenskou známost za každou cenu. Tento syndrom bývá spojován s terorismem. Viz např. Borowitz (2005, kap. 1).

42 OFG (svazek 9, s. 5).

43 Tamtéž, s. 57.

44 V pozdějším Fridrichově díle, *Dialogu o morálce pro potřeby mladé šlechty* (*Dialogue de Morale a l'usage de la jeune noblesse*) z roku 1770 stojí také dobrá pověst jako pohnutka k dodržování pravidel morálky a zákonů. Zde však pod vlastní pověstí není míněn názor druhých, ale uspokojení, které cítím, když sám sebe považuji za dobrého a rozumného člověka. Dobrá pověst je povznesením se nad lidské slabosti.

45 K tomu blíže viz Lim, S. (2017): „Frederick the Great and Jean le Rond d'Alembert on Philosophy, Truth, and Politics.“ *The Historical Journal*. Cambridge University Press, 61 (2): 357–378.

46 Blanning (2015, s. 119).

to prospěje? A nemyslím ani, až zemřeš, nýbrž zaživa: co ti prospěje sláva?“⁴⁷

Fridrich s tímto názorem císaře stoika nesouhlasil, udal k tomu ovšem důvod. Na konci rozpravy tvrdí, že i když pro duši má přitažlivost především ctnost – dobro milované samo pro sebe bez dalších motivů – neměli bychom odsuzovat dobra (*les biens*), která vyvolávají touhu po slávě. Neboť člověka, to zvíře nejdivočejší ze všech (*le plus farouche de tous*) je třeba zkrotit a podnícení touhy po slávě k tomu může dobře přispět.⁴⁸ V takovém tvrzení se opřel o Ciceronovu řeč na obranu básníka Archia, která touhu po slávě – po té skutečné, založené na něčem, co může posoudit i historie – obhajuje. V ní se totiž tvrdí, že i mnozí filosofové svá jména uváděli pod tituly právě těch děl, která psali proti marnivé slávě.⁴⁹ Fridrichovým cílem proto v *Rozpravě o posměváčcích* je zkrocení člověka, jeho uvázání do sítě mravních norem, pouze v jejímž tkanivu může dosíci skutečné slávy.

Že se tak ale neděje, dokazuje sama existence falešné slávy. Ta je pokrytectvím. Proslavuje sice jedince, ale činí tak mimo toto předivo pravidel společnosti, je pouze odrazem skutečné slávy, neboť postrádá podstatu. To, že práce posměváčků nějaké slávy docházejí, Fridrich kritizuje. Satira tak není odsouzena z důvodu závisti jejích pisatelů či jejich úplatnosti, ale proto, že nedosahuje svého cíle. Usiluje o slávu, ale získává pouhou pozornost.

Rozprava o hanopisech (*Discours sur les libelles*)

V druhé z rozprav Fridrich Veliký své pohrdání satirou a hanopisy rozpracovává na příkladu. Jde o rozhovor krále s neznámým pamfletistou

---

47 Aurelius (2011, s. 53, IV, 19). Stejně se slavný císař vyjadřuje i jinde: „Kolik lidí navýsost velebených již upadlo v zapomenutí! A kolik jejich velebitelů už dávno odtud zmizelo?“ Tamtéž, s. 88, VII, 6. či: „...zakrátko nezbyde z tebe nikde nic, zrovna jako z Hadriána a Augusta“ Tamtéž, s. 102, VII, 5.

48 OFG (svazek 9, s. 58).

49 Cicero (s.d. kap. 26). *Ipsi illi philosophi, etiam in eis libellis quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: in eo ipso, in quo praedicationem nobilitatemque despiciunt, praedicari de se ac nominari volunt.* OFG (svazek 9, s. 57) citaci chybně uvádí jako kapitulu 9.

při náhodném setkání v Holandsku, které Fridrich navštívil v roce 1755.⁵⁰ Ať již jde o událost fiktivní nebo skutečnou, pamfletista slouží k popisu povahy, kterou v předchozí rozpravě Fridrich přiblížil pouze letmo, ukazuje se na něm však také ilustrativní příklad falešné slávy a jejích projevů. Hanopisec je slavný, ale stěží lze říci, že pro své zásluhy. Hostinský jej Fridrichovi cestujícímu inkognito představí jako dobyvatele, který ničí, namísto aby vychovával, jako člověka parazitujícího na svých pánech, kterým obětoval jejich konkurenty, člověka, který svého nemá nic, protože každý kus jeho nábytku nese jméno toho, za jehož zostuzení dostal zapláceno.⁵¹ Fridrich jej nejprve pozoruje, následně s ním zahájí rozhovor a vyptává se na povahu jeho práce. Na konci textu se k hovoru přidá jeden z hostů, když zmíní železnou klec, do níž prý Ludvík XIV. dával zavírat pomlouvače. Hanopisec zmlkne, je ponechán svým myšlenkám a Fridrich text uzavírá tvrzením, že i hříšník, který potlačí výčitky svědomí, nezůstává ušetřen obav, že „ctnostný život je jediný klidný“,⁵² což bylo královo dlouhodobé přesvědčení, které propagoval i v pozdějších pracích.⁵³ I když tedy hanopisec může vítězit podle běžných, materiálních kritérií (má totiž peníze, falešnou slávu a strach svého okolí), chybí mu zcela zásadní klid duše, *αταραξία* či její stoická verze: *ἀπάθεια*.

Rozprava nabízí pohled do motivací hanopisce na více rovinách. Především ukazuje, že jeho uspokojení pochází ze skutečnosti, že se pouští do odvážných kousků, riskuje mnoho, když nikoho nešetří. Z pohledu naší doby by se tedy dalo říci, že hanopisec svou práci bere jako adrenalinový sport. Činí tak samozřejmě za úplatu, avšak svou prodejnost skrývá za cenné hodnoty: prosazování svobody, nezávislosti a práv. Hanopisec se dále nepovažuje za lenocha, zdůrazňuje, že jeho sláva je odměnou za práci. Pokud tedy v předchozí rozpravě Fridrich falešnou slávu popisoval

---

50 Cestoval tehdy přes hannoverské území inkognito a z jeho cesty se dochovala řada anekdotických historek, v nichž ho hostinský či slavný učenec nepoznají a hovoří s ním jako s pouhým flétnistou, za něhož se vydával. Stellner (1998, s. 265). Rozprava o hanopisech na tyto historky do jisté míry navazuje.

51 OFG (svazek 9, s. 62).

52 Tamtéž, s. 67.

53 Například v pozdější *Eseji o sebelásce jako morálním principu* (*Essai sur l'amour-propre envisagé comme principe de morale*) Fridrich tvrdí: „Opakuji, že neexistuje žádné jiné štěstí než klid duše, proto nás náš zájem musí vést k hledání tohoto vzácného dobra“ OFG (svazek 9, s. 107).

jako Hérostratovu touhu proslavit se bez ohledu na závažnost činu, který k ní povede, nyní nabízí pohled na základ sebeúcty takového Hérostrata. Je jím práce a riziko:

„... dal mi poznat, že není nic věhlasnějšího (*illustre*) a odvažnějšího než směle riskovat, že placeni nejsou ti, kdo chodí po ulicích, ale ti, kdo tančí na laně, a že člověk nesmrtelnost svému jménu zajistí jedině obtížnými a riskantními činy. Ano, „dodal“, s radostí bych se vystavil nejkřutějšímu mučednictví, abych hájil svou nezávislost, svou svobodu, svá práva a své vnitřní uspokojení, které nacházím v tom, že glosuji celý svět.“⁵⁴

Vnitřní uspokojení, pro něž by se mučednictví rád vystavil, ovšem není nic víc než potěšení ze slávy. Právě ta mu přináší pocit svobody a nezávislosti, díky které sám sebe vidí jako velikána, situuje se do role muže mocného. Okolí mu sice prokazuje úctu a strach, avšak hanopisec na něj hledí se slitovným opovržením.⁵⁵ To ukazuje povahu falešné slávy. Pozornost davů je snadné získat, davů si proto není třeba vážit. Protože obdivují slávu bez podstaty, nejsou jedineční, jde o dav, nikoliv o skupinu jednotlivců. Jejich pozornost je sice hanopiscovou ctižádostí, potřebuje si ale hlavně cenit sám sebe, chce si skutečně slavný připadat. I když skutečnou slávu nezískává, alespoň si ji nalhává a z pozice slavného jedná.

Sám sobě totiž přisuzuje roli štěstěny. Když se mu zalíbí, vnáší do srdcí lidí zoufalství a odnímá jim plody dobrodiní, které jim prý nepřinesla tvrdá práce, ale pouhá náhoda. Svě dílo považuje za spravedlivé, jde totiž o nápravu věci: satira podle něj ponižuje ješitnost a aroganci neprávem povýšených, vychází ze skutečnosti, že všichni lidé jsou špatní.⁵⁶ Sám sebe však nejen nepovažuje za špatného, ale ani za arogantního, ačkoliv se jinak řadí k povýšencům a vystupuje tak i navenek. Považuje se naopak za světce a lituje, že se nenarodil v dobách prvních staletí církve, kdy by jej za jeho práci jako světce pronásledovali.

54 Tamtéž, s. 66.

55 Tamtéž, s. 62.

56 Tamtéž, s. 64.

Fridrich tak ukazuje, že hanopisec o skutečnou slávu sice stojí, ale protože ji nepochopil, nemůže jí dosáhnout. Uniká mu její povaha, považuje ji za plod náhody. Jde mu explicitně jen o nesmrtelnost jeho jména, tedy o proslulost ve smyslu *célébrité* či *notorieté*, nikoliv o nesmrtelnost jeho činů ve smyslu morální hodnoty. Že není orientován na budoucnost, která jeho činy bude soudit, ukazuje jasně. V nejistém světě, v němž hraje roli vrtkavé štěstěny – která tu a tam někoho vyzdvihne a jiného srazí bez ohledu na jeho zásluhy – je on spolehlivou jistotou. Je tím, kdo řídí, co si lidé budou myslet.⁵⁷ Je králem vládnoucím perem všem mocným. Hanopisec tedy mluví proto, že prohlédl vzájemnou nenávist a závist mocných, a také proto, že jej nelze umlčet:

„... přijímám dotace, které mi platí špatnost jedněch, abych odhalil hanebnost druhých. Proto zdaňuji pány a knížata, jsou mi otroky, jejichž jména prodávám tu levněji tu draž, podle toho, jak obtížné je mi překousnout jejich zásluhy. V činnost uvádím nenávist a závist.“⁵⁸

Falešná sláva se zde tedy podává nejen jako proslulost, ale i jako moc. Hanopisec chce být vládcem, jako vládce se chová a jako vládce jej Fridrich od počátku i popisuje.⁵⁹ Rozehráním vzájemné závisti a nenávisti ovládá mocné, svým perem se stává silnější než oni. Mocné a bohaté tohoto světa zdaňuje a pracuje s jejich obavami i tajnými motivacemi. Má-li etické pochybnosti o správnosti svého konání u těch, kterým i on přiznává zásluhy, umlčuje je penězi.

Taková představa slávy vypadá poměrně moderně, jako ze snu běžného dospívajícího: jde o bohatství, moc a proslavenost vlastního jména, přičemž však důvod této proslavenosti chybí. Co se týče samotného přístupu ke slavným, na nichž vydělává peníze i slávu, hanopisec je moralistou. Nachází morální pochybení v druhých, jejichž napravení považuje za svůj úkol, sám však má pocit, že žádné morální chyby nemá. Falešná sláva mu slouží k ospravedlnění vlastních činů,

⁵⁷ Tamtéž, s. 65.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Mluví o něm jako o despotovi, papeži, tvrdí, že sedí na trůnu. Tamtéž, s. 63–64.

předvádění se je podle něj totiž tím nejlepším protilékem na případné opovržení.

Závěr

Rozprava o posměváčcích a Rozprava o hanopisech Fridricha Velikého z roku 1759 jistě odráží dobové milieu, které – jak navrhoval v úvodu zmíněný Avì Lifschitz jako jedno z kritérií pro přístup ke králově dílu – má pro její čtení význam. Druhá polovina 18. století je totiž dobou, kdy vznikají celebrity, definované jako osoby podřízené neukojitelnému zájmu veřejnosti.⁶⁰ Proslavený byl sice jistě Rousseau či Diderot,⁶¹ avšak celebrita, jako osoba slavná pro svou slávu⁶² byla přece jen v té době zjevem novým. Obě rozpravy však dále rozpracovávají názory encyklopedistů. Ti také oddělují pojem *gloire* od *célébrité* (sláva ve smyslu proslulosti), či pouhého obdivu, sláva ve smyslu *gloire* je pro ně vynikající pověstí dané osoby.⁶³ Voltaire ve svém popisu slávy v *Encyklopedii* sice dodává, že předpokladem pravé slávy jsou oslnivé činy, ctnosti a nadání, falešnou slávu však vidí jen jako pověst (*la réputation*).⁶⁴

I Fridrich Veliký odlišuje pravou slávu od falešné, zcela jistě by však k té falešné neřadil vojenská vítězství, stejně tak by rozlišení obou nestavěl na názoru. Jeho pohled na věc je odlišný. Pro slávu v obou rozpravách používá důsledně slovo *gloire*, slovo *célébrité* je použito pouze jednou v *Rozpravě o hanopisech*, když se hanopisci předpovídá, že špatně skončí dříve, než svému jménu získá slávu (*célébrité*), kterou čeká.⁶⁵ Vzdor tomu však Fridrich slávu ukazuje ve dvou podobách. První, skutečná (*gloire*), má etické zaměření, nejde v ní tedy o ipseitu v podobě sebeoceňování, ale o zaměření na dobrý život.⁶⁶ Je to sláva, jejíž povahu posoudí teprve historie, nemusí tedy být dostupná *hic et nunc*. Druhá, falešná (*célébrité* či *notorieté*), je ovšem cílem pisatelů satiry a hanopisů.

---

60 Lilti (2017, s. 111).

61 Viz např. Vila (2018, s. 92–122).

62 To je však relativně nedávná definice Daniela Boorstina (1961, s. 57).

63 Marmontel (1757, s. 716).

64 Voltaire (1757, s. 716).

65 OFG (svazek 9, s. 66).

66 Ricoeur (2016, s. 190).

Navzdory jedinému použití slova *célébrité*, Fridrich mluví právě o ní, když pisatelům pomlouvačné satiry připisuje Herostratovu slávu, či když ústy hanopisce pronáší chválu na proslavenost vlastního jména. Pisatelé satiry a hanopisů tento druh slávy touží mít, nejde ale o záležitost etickou, jde o slávu ve smyslu známosti, za níž nestojí nic. Je dostupná ihned, je však pomíjivá, protože pozornost je prchavá a je třeba ji udržovat. I když část této slávy dávají autoři pamfletů samotným očerňovaným osobám, ty o ni podle Fridricha nemohou stát. Mají zato stát o skutečnou slávu, je pro ně motorem jejich činnosti, pro ni se vzdají klidu či pohodlí v ústraní a raději podstupují problémy.

Kritika takto slavných ze strany satiry a hanopisů je však z tohoto pohledu pouhým moralismem. Střetávají se v ní dva odlišné koncepty a dochází k nepochopení. Posměváčci moralizují bez odůvodnění,⁶⁷ vynášejí etické soudy bez pochopení podstaty jevů⁶⁸ a protože touží proslavit své jméno, nikoliv jakoukoliv ctnost či dokonalost, účelově rámuje zesměšňované osoby do morálních pojmů, jimž ale stěží rozumí.⁶⁹ Neusilují tím o vlastní morální povýšení, jejich cíl je skromnější, je jím pouhá známost jejich jména a pozornost davů.

Obě rozpravy Fridricha Velikého tak při analýze práce posměváčků a hanopisců staví na dvou verzích slávy. Slávu v té době vznikajících celebrit pojmenovávají jako falešnou, jde o známost jména bez významnosti činů, o pozornost získávanou moralistní kritikou velkých mužů. Tuto slávu rozpravy kritizují, právě na jejím základě jsou autoři satirických pamfletů a hanopisů odsouzeni. Slávu těch velkých mužů, proti nimž se satira obrací, naopak rozpravy pojmenovávají jako opravdovou, jejím hodnotitelem jsou budoucí generace, které nebudou posuzovat člověka v jeho předstíraném image, ale jeho práci. K této slávě se Fridrich neobrací jako stoik, není nepotřebná či dokonce ohrožující zásadní ctnost: klid duše (*ἀπάθεια*). Je to vášně, jíž lze využít ke zkrocení jiných vášní, pokud je však dobře vedena.

O jedenáct let později touhu po opravdové slávě Fridrich zahrnul do své představy *amour-propre*, tedy sebelásky, původně Rousseauova

67 Tak moralismus definuje Schopenhauer (1998, s. 292).

68 Tak zase definuje moralismus již poměrně letitý *Etický slovník*. Viz Kon (1978, s. 142).

69 Což je jeden z projevů moralismu, jak jej popisuje Julia Driver (2005).

pojmu, který ale rozpracoval v práci nazvané *Esej o sebelásce jako morálním principu (Essai sur l'amour-propre envisagé comme principe de morale)*⁷⁰. Zde již motorem ctnostného jednání není pouze touha po slávě, ta se stává jednou z šesti podob sebelásky.⁷¹ V *Eseji* však již sláva hraje roli pouze vedlejší a zmíněna je pouze jedna, a to *gloire*, falešná sláva totiž stěží může v morálním principu hrát roli.

Literatura

Aristotelés (2010): *Rétorika*. Petr Rezek, Praha.

Aurelius, M. (2011): *Hovory k sobě*. Arista, Baset, Praha.

Blanning, T. (2015): *Frederick the Great. King of Prussia*. Penguin Books, London.

Boorstin, D. (1961): *The Image: A Guide to Pseudo-events in America*. Harper, New York.

Borowitz, A. (2005): *Terrorism for Self-Glorification: The Herostratos Syndrome*. Kent State University Press, Kent.

Cicero, M. T. (s.d): *Pro A. Licinio Archia poeta oratio*. Dostupné z: <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/arch.shtml>.

Driver, J. (2005): „Moralism.“ *Journal of Applied Philosophy* 22 (2): 1737–1751. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5930.2005.00298.x>

Fridrich II. Veliký (1940): „Antimachiavell neboli vyvrácení Machiavelliho Vladaře.“ In *Z politických spisů Fridricha II. Velikého, krále pruského*, ed. J. Mertl, Melantrich, Praha.

⁷⁰ K tomu blíže viz Hilliard, K. (2021): „Neology vs. Radical Enlightenment: Gotthilf Samuel Steinbart, Jakob Mauvillon, and Frederick the Great's *Essai sur l'Amour-propre envisagé comme Principe de Morale* (1770).“ *Publications of the English Goethe Society* 90 (2): 91–166. Dále pak Lifschitz, A. (2016): „Adrastus versus Diogenes: Frederick the Great and Jean-Jacques Rousseau on Self-Love.“ In *Engaging with Rousseau: Reaction and Interpretation from the Eighteenth Century to the Present*, ed. A. Lifschitz, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, s. 17–32.

⁷¹ *Amour-propre* podle Fridricha nabývá podoby: 1. touhy po sebezáchově, 2. touhy být šťastný, 3. strachu z viny a hanby, 4. touhy po slávě, 5. touhy po všem výhodném a 6. hrůzy ze všeho, co sebezáchově škodí. OFG (svazek 8, s. 43).

- Hegel, G. W. F. (1991): *Elements of the philosophy of right*. Eds. A. W. Wood & H. B. Nisbet, Cambridge University Press, New York.
- Juvenalis, D. M. (1972): *Satyry*. Svoboda, Praha.
- Kant, I. (2013): „K věčnému míru. Filosofický projekt.“ In *Studie k dějinám a politice*, I. Kant, OIKOYMENH, Praha.
- Kant, I. (2013a): „Zodpovězení otázky: Co je osvícenství.“ In *Studie k dějinám a politice*, I. Kant, OIKOYMENH, Praha.
- Kon, I. S. (1978): *Etický slovník*. Pravda, Bratislava.
- Lifschitz, A. (2021): *Frederick the Great's Philosophical Writings*. Princeton University Press, Princeton.
- Lifschitz, A. (2021a): „Introduction.“ In *Frederick the Great's Philosophical Writings*, ed. A. Lifschitz, Princeton University Press, Princeton, s. xvi–xvi.
- Lilti, A. (2017): *The Invention of Celebrity*. Polity Press, Oxford.
- Marmontel, M. (1757): „Gloire.“ In *Encyclopedie, ou Dictionnaire raisonné des science, des artes et des métiers. Tome Septieme*, eds. D. Diderot & J. d'Alembert, Briasson, Paris, s. 716–721. Dostupné z: <http://enccre.academie-sciences.fr/encyclopedie/section/S07-8a9c49af0351/?p=v7-p11&>.
- Meinecke, F. (1924): *Die Idee der Statsräson in der neueren Geschichte*. Oldenburg, München.
- Mertl, J. (1940): „Fridrich Veliký, myslitel a státník.“ In *Z politických spisů Fridricha II. Velikého, krále pruského*, ed. J. Mertl, Melantrich, Praha.
- Nové Universum. Všeobecná encyklopedie A–Ž* (2003): Euromedia Group, Praha.
- OFG (1846–1856): Frédéric le Grand. Œuvres de Frédéric le Grand*, ed. Johann David Erdmann Preuß, 30 svazků. R. Decker, Berlin. Dostupné z: <http://friedrich.uni-trier.de/>.

- Quintero, R. (2007): *A Companion to Satire: Ancient and Modern*. Blackwell, Oxford.
- Ricoeur, P. (2016): *O sobě samém jako o jiném*. OIKOYMENH, Praha.
- Röd, W. (2020): *Novověká filosofie II. Od Newtona po Rousseaua*. OIKOYMENH, Praha.
- Schopenhauer, A. (1998): *Svět jako vůle a představa*. 1. svazek. NTP, Pelhřimov.
- Sokol, J. (2016): *Etika, život a instituce*. Vyšehrad, Praha.
- Stellner, F. (1998): *Fridrich Veliký. Cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Panevropa, Praha.
- Vila, A. C. (2018): *Suffering Scholars: Pathologies of the Intellectual in Enlightenment France*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Voltaire (1757): „Gloire, Glorieux, Glorieusement, Glorifier.“ In *Encyclopedie, ou Dictionnaire raisonné des science, des artes et des métiers. Tome Septieme*, eds. D. Diderot & J. d'Alembert, Briasson, Paris, s. 716. Dostupné z: <http://enccre.academie-sciences.fr/encyclopedie/section/SO7-8a9c49af0351/?p=v7-p11&>.

Abstract

Real and False Fame in Frederick the Great's Discourses on Libels and Satirist

This text deals with the term fame as it can be found in the philosophical discourses written by the Prussian king Frederick the Great (1712–1786) in 1759, namely in *Discourse on the Satirists* (*Discours sur les satiriques*) and *Discourse on Libels* (*Discours sur les libelles*). In both works Frederick distinguishes the false fame from the real one, where the false fame is a simple attention paid by crowds and has no deeper substance, it is the fame of celebrities. Frederick describes it as a fame of Herostratos, rarely he uses the word *célébrité* to describe it. The real fame, on the other hand, is described by the word *gloire* and it is an ethical category, it is the fame which engines the activity of great people and which has history as its arbiter. In the discourses, both kinds of fame are the target of the

satirists and libels' authors, but instead of the real fame they only achieve the popularity of their names, the mere attention of the crowds. Both discourses condemn satire and libels due to their failure in achieving the real fame, which they ought to strive for, and for gaining just the false fame, which has no ethical value.

Key words: fame, Frederick the Great, libels, philosophy of the Enlightenment, satire

Koumar, J. (2023): „Opravdová a falešná sláva v rozpravách Fridricha Velikého o hanopisech a posměváčcích.“ *Filosofie dnes* 15 (1): 3–22. Dostupné z www.filosofiednes.ff.uhk.cz